

MØN BIOSFÆRE ÅRSRAPPORT 2024

MØN
UNESCO
BIOSFÆRE

Partnerskab i samspil med naturen

FN'S 17 VERDENSMÅL FOR BÆREDYGTIG UDVIKLING

1

AFSKAF FATTIGDOM

2

STOP SULT

3

SUNDHED OG TRIVSEL

4

KVALITETS-UDANNELSE

5

LIGESTILLING MELLEM KØNNENE

6

RENT VAND OG SANITET

7

BÆREDYGTIG ENERGİ

8

ANSTÆNDIGE JOBS OG ØKONOMISK VEKST

9

INDUSTRI, INNOVATION OG INFRASTRUKTUR

10

MINDRE ULIGHED

11

BÆREDYGTIGE BYER OG LOKALSAMFUNN

12

ANSVARLIGT FORBRUG OG PRODUKTION

13

KLIMA-INDSATS

14

LIVET I HAVET

15

LIVET PÅ LAND

16

FRED, RETFÆRDIGHED OG STÆRKE INSTITUTIONER

17

PARTNERSKABER FOR HANDLING

Verdensmålene for bæredygtighed er FN's store plan for hele verdens bæredygtige udvikling. De består af 17 overordnede mål – og 169 delmål – som sætter retningen på at løse klodens største problemer inden 2030. Hele verden skal gøre en ende på ekstrem fattigdom og sult, vi skal sikre uddannelse, anstændige jobs og ligestilling, mindske uligheden, sørge for bæredygtig produktion, infrastruktur og energi, sikre den artsrige natur på land og i vandet og vi skal bekæmpe klimaforandringer.

Vi skal, kort sagt, kunne leve et ordentligt liv nu og give verden videre i ordentlig stand til de kommende generationer.

FN's organisation
for uddannelse, videnskab,
kultur og kommunikation
og information

MØN
UNESCO
BIOSFÆREOMRÅDE

VERDENSMÅL
for bæredygtig udvikling

Bliv ambassadør for Møn Biosfæreområde: <https://biosfære.vordingborg.dk/ambassadoerer>

Abonnér på nyheder: <https://biosfære.vordingborg.dk/nyheder/>

Følg os på Facebook: <https://www.facebook.com/moenunescobiosfaere>

Møn Biosfære Årsrapport 2024 er trykt på FSC-mærket papir

MØN BIOSFÆRE ÅRSBERETNING 2024

Side 3

FORORD

Side 4

MØN BIOSFÆRE - KORT FORTALT

Side 6

TRIVSEL, LIVSKVALITET OG FÆLLESSKAB (FOKUSOMRÅDE 1)

- Folkemøde Møn 2024
- Biosfære Julebazar
- Netværksmøde for Biosfæreambassadører – Fokus på Sporløs Færd Initiativerne
- Sundhed og trivsel i biosfæreområdet
- Registrering af levende fortidsminder - Et projekt og en bog

Side 10

MERE OG BEDRE NATUR PÅ LAND (FOKUSOMRÅDE 2)

- LIFE Orchids - Turbo på udvikling af nye overdrev og åbning af Biodiversitetsudstilling
- Implementering af forvaltningsplanen for urørt skov i Klinteskoven
- Reparation af trapper ved Møns Klint
- Arbejdet genoptaget med Naturnationalpark Ulvshale Skov i 2024
- Rapporter om ynglefugle i biosfæreområdet
- Nye Natura2000 handleplaner klar!
- Dark Sky

Side 16

VAND I BALANCE (FOKUSOMRÅDE 3)

- Projekt Supported by Nature
- Den Grønbrogede tudse på Vestmøn og Bogø

Side 19

BÆREDYGTIGT ERHVERVSLIV, LANDBRUG OG TURISME (FOKUSOMRÅDE 4)

- Samarbejde med landbruget i biosfæreområdet og Grøn Trepark
- Sporløs Færd - om at opleve naturen uden at sætte spor
- Podcast om æbleruten langs Camønoen

Side 22

VIDEN, LÆRING OG FORMIDLING (FOKUSOMRÅDE 5)

- Vild med Vilje-udstilling på turné
- Verdensmålsuge på Vordingborg Bibliotek
- Vild Have Mentorer hjælper haveejere med at skabe mere vild natur
- Oplevelser i Møn Biosfære 2024

Side 24

ANDRE TILTAG I MØN UNESCO BIOSFÆRE

- UNESCO verdensarvs ansøgning
- MAB-LAB: Nordisk samarbejde om globale biodiversitetsmål

FORORD

Kære Venner af Møn UNESCO Biosfære,

Det er med stor glæde, at vi præsenterer årsrapporten for 2024. Først og fremmest en kæmpestor tak til de mange frivillige og biosfæreambassadører, hvis dedikerede indsats har været afgørende for at beskytte og fremme vores unikke biosfæreområde.

Som ny chef for området er jeg stolt af at kunne dele de spændende begivenheder og initiativer, som har været en del af vores biosfærefællesskab det sidste års tid. Møn Biosfære er fortsat et centralt element i Vordingborg Kommunes grønne og bæredygtige profil, og gennem vores fælles arbejde med natur, trivsel, bæredygtig turisme og læring, stræber vi efter en helhedsorienteret udvikling, hvor både landskab, liv og lokalsamfund respekteres.

I 2024 har projektet Sporløs Færd været i fokus, og det har været fantastisk at se det store frivillige engagement fra biosfæreambassadørerne. Vi oplevede stor interesse for både minikonferencen og den efterfølgende kampagne HARMØNI, som også fik en god del medieopmærksomhed. Både Sporløs Færd og HARMØNI vil fortsat spille en vigtig rolle i at skabe balance mellem naturbeskyttelse og naturbenyttelse i biosfæreområdet.

Biodiversiteten har været et centralt tema, med to EU-finansierede projekter: Supported by Nature og LIFE Orchids, som begge har gjort store fremskridt i 2024. I juni åbnede den smukke og interessante særudstilling "Alt er forbundet – Biodiversiteten på Høje Møn" på GeoCenter Møns Klint. Udstillingen fremhæver både områdets særlige biodiversitet og de udfordringer, som naturen står overfor.

Dialog og synlighed er af stor betydning for os i Møn Biosfære. Derfor har det været en fornøjelse at bidrage til en række inspirerende events og arrangementer i 2024, såsom Folkemøde Møn, udstillingen Vilde Vordingborg på Vordingborg Bibliotek, Dark Sky - Nat i Naturen og vores egen Biosfære Julebazar.

I 2025 ser vi endvidere med spænding frem til, at vi muligvis får en dobbelt UNESCO-udpegning, hvor Møns Klint kan blive anerkendt som Verdensarv.

Tak til alle, der har været en del af dette års rejse. Vi ser frem til at fortsætte det vigtige arbejde sammen i 2025.

På vegne af Biosfæresekretariatet

Kathrine Olldag
Centerchef i Vordingborg Kommune

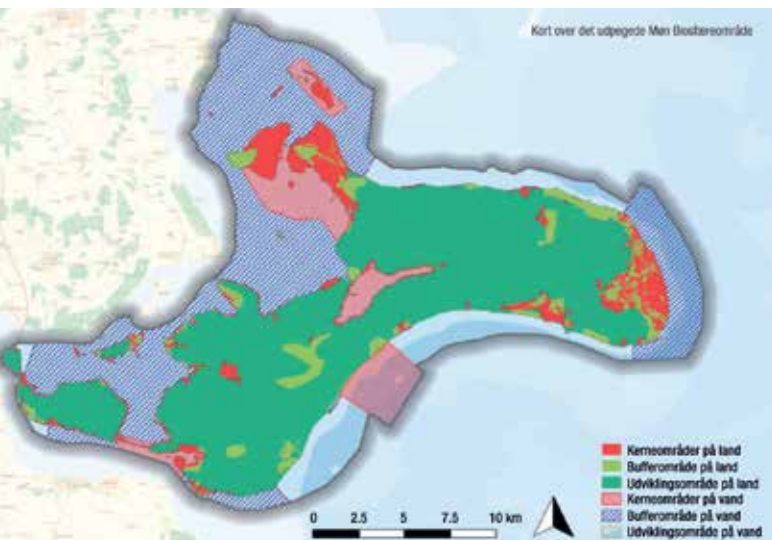

MØN BIOSFÆRE – KORT FORTALT

Møn, de omkringliggende øer og vandområder blev den 14. juni 2017 optaget i UNESCOs verdensomspændende netværk af biosfæreområder. Møn Biosfære indgår på den måde sammen med mere end 700 biosfæreområder verden over, som UNESCO har udpeget til modelområder for lokal drevet bæredygtig udvikling og implementering af FN's Verdensmål.

I 2017 blev Møn samtidig udpeget til Nordens første Dark Sky Park og Community. Både UNESCO- og Dark Sky-udpegningerne hylder den mønske natur som værende i verdensklasse og anerkender den indsats, de lokale yder for at udvikle samfundet i samspil med naturen. Biosfæren er det rum, der omgiver os med alle levesteder og arter på land, i vandet og i luften.

Omfang: Møn Biosfæreområde udgør en del af Vordingborg Kommune og er Danmarks første og indtil nu eneste biosfæreområde.

Areal: Møn Biosfæreområde har en størrelse på 450 kvadratkilometer, der dækker både land, fjorde og kystvande (hele kommunens areal udgør 621 kvadratkilometer). Kystarealet i biosfæreområdet dækker ca. halvdelen af de 450 kvadratkilometer.

Befolkning: Knap 10.000 (indbyggertal for hele kommunen er 45.268 (2021))

Udviklingsprojekter: I biosfæreområdet arbejdes der med forskellige udviklingsprojekter inden for de tre udpegede indsatsområder: vand, land og det naturlige og uforstyrrede mørke. Der har været fokus på projekter med fokus på bæredygtig kystturisme, udvikling af Dark Sky, beskyttelse af vilde bier, bæredygtig turismestrategi, velkomstcenter, lokale fødevarer osv. Dertil er fokus på formidling af natur og kultur gennem information til både gæster og borgere i biosfæreområdet prioriteret.

Landskabstyper: Fem hoved-landskabstyper indgår i biosfæreområdet: • Møns Klint og Høje Møn • De vestmønske istidslandskaber med moræner, dødshuller, hat-formede bakker, smeltevandsaflejringer og tunneldale • Postglaciale landskaber som strandvolde og strandenge, skabt gennem erosion og transport af materiale • Østersøen, fjorde og nor • 185 km kystlinje med forskellige landskabsformer, som stadig er under stor forandring.

Beskyttelse: Biosfæreområdet omfatter fire Natura 2000 områder og dele af et femte område, seks EU-habitatområder, et delvist EU-fuglebeskyttelsesområde og dele af et Ramsar-område. Desuden omfatter området to nomineringer af international geologisk interesse (GeoSites), fire National Geologic områder af interesse (NGI) og fire nationale kystlandskaber (NK). Dele af to dyreliv-fredningsområder indgår også i det samlede biosfæreområde. Møns Klint er p.t. i en kandidatursproces ift. at blive UNESCO Verdensarv.

Kulturarv: De arkæologiske og kulturhistoriske værdier er store i Møn Biosfæreområde. Både byerne og det åbne land rummer en righoldig kulturhistorisk arv, der vidner om menneskets påvirkning af omgivelserne igennem tiderne.

FORMÅL OG VISION

Det har fra starten stået klart, at Møn som ø og lokalsamfund på mange måder allerede var rodfast i de udviklingstanker, der ligger bag UNESCOs biosfæreprogram. Mennesker, myndigheder og virksomheder har en grundlæggende respekt for den natur, de bor og arbejder i, og en forståelse for naturens bidrag til den lokale økonomi.

Dette harmonerer godt med, at bevarelse af den artsrige natur, den rige kulturarv og den lokale udvikling af erhvervsliv, uddannelse og bosætning i samspil med naturen er i fokus i biosfæreområder. Et af de centrale mål med Møn biosfæreprojektet har fra starten været at bidrage til bedre livsvilkår for lokalbefolkningen igennem uddannelse, fokus på sundhed, livskvalitet og arbejdspladser. Vi vil sikre, at den unge generation vil vende tilbage og bosætte sig i Møn Biosfæreområde. Årsagen skulle være, at de i en unik kystnatur vil finde et levende samfund med gode boliger, adgang til arbejdsmarkedet og skoler til deres børn og adgang til gode kultur- og fritidsoplevelser og en gratis og lettilgængelig kvalitetsnatur.

I 2017 satte vi ud med en vision om, at Møn Biosfære skulle blive et internationalt kendt eksempel på bæredygtigt forvaltet skandinavisk kystnatur. I de foregående fem år har vi afprøvet og demonstreret metoder, der forener bevarelsen af den biologiske mangfoldighed med bæredygtig brug af naturen. Dette er sket under mottoet: "Vi tager lokalt ansvar for fællesskab, livskvalitet og vækst i samspil med naturen".

Denne vision er naturligvis ikke noget, man klarer på fem år. Derfor rammer målsætningen og dette motto stadig godt, når vi skal fortælle om visionen for Biosfære Møn. Vi vil også i denne anden

Vi tager lokalt ansvar for fællesskab, livskvalitet og vækst i samspil med naturen

udviklings- og handlingsplan for Møn Biosfære have fokus på, hvordan vi lever, arbejder og udvikler vores økonomi og samfund i samspil med naturen.

Da Møn blev udpeget som biosfæreområde, blev vi en del af det UNESCO-program, der hedder Man & Biosphere (MAB). Af alle UNESCO-programmer er biosfæreområder de steder, der lægger mest vægt på mennesker i samspil med naturen.

Der lægges samtidig stor vægt på at inddrage videnskaben i, hvordan vi bliver klogere på de bedste løsninger for bæredygtig udvikling i samspil med naturen.

MAN & BIOSPHERE (MAB) – PROGRAMMETS STRATEGISKE MÅLSÆTNINGER:

1. Bevare biodiversiteten, genoprette og forbedre økosystemtjenester og fremme bæredygtig brug af naturressourcer.
2. Bidrage til at opbygge bæredygtige, sunde og retfærdige samfund, økonomier og blomstrende menneskelige bosættelser i harmoni med biosfæren.
3. Facilitere biodiversitet- og bæredygtighedsvidenskab, uddannelse for bæredygtig udvikling og kapacitetsopbygning.
4. Støtte afbødning af og tilpasning til klimaændringer og andre aspekter af globale miljøændringer.

TRIVSEL, LIVSKVALITET OG FÆLLESSKAB

Indsatserne indenfor dette fokusområde handler om natur og kulturs betydning i menneskers livskvalitet og fællesskaber i biosfæreområdet.

FOLKEMØDE MØN 2024

Af Mette Juul Holmquist og Katrine Dietrich, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

Folkemøde Møn 2024 blev afholdt med ungedag fredag den 23. og det brede publikum lørdag den 24. august. Som sædvanlig var der relevante debatter på scenen, mulighed for at få en snak med biosfæresekretariatet og biosfæreambassadørerne i Biosfæreteltet og ikke mindst at se vores udstillinger om Vilde Vordingborg og få HARMØNI badges og stickers!

Programmet bød fredag på workshoppen 'Vi elsker genbrug' i samarbejde med biosfæreambassadør og tekstildesigner Laura Barüel samt Folkekirkens Nødhjælp, og dialog om hvordan vi alle kan gøre noget for at passe på vores natur i samarbejde med arbejdsgruppen bag Sporløs Færd og HARMØNI.

Lørdag var biosfæreambassadørerne fra Vilde Havementorer Møn i Biosfæreteltet med inspiration og gode råd til de vilde haver, og mange biosfæreambassadører, kom forbi Biosfæreteltet for at hilse på.

De to relevante og velbesøgte debatter på scenen i Vordingborg Kommunes telt blev præsenteret under overskrifterne: 'Hvordan skal vores arealer anvendes'? om fremtidig arealanvendelse,

herunder naturbeskyttelse, vedvarende energi og landbrug; og 'Turisterne kommer!' om udfordringer og muligheder ved øget turisme, især med Femern-forbindelsen og den potentielle UNESCO Verdensarv-status for Møns Klint.

TRIVSEL, LIVSKVALITET OG FÆLLESSKAB

BIOSFÆRE JULEBAZAR

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

Den 8. december 2024 afholdes traditionens tro Biosfære Julebazar i Den Bøhmiske Hal på Sukkerfabrikken i Stege - en inspirerende dag, der forenede lokal bæredygtig udvikling, fællesskab og julens varme budskaber.

Med Biosfære Julebazar 2024 kunne vi byde velkommen til endnu flere stadeholdere, som fremviste bæredygtige og lokale produkter, alt fra økologiske fødevarer til håndlavede julegaver og kunsthåndværk.

Udover de inspirerende boder kunne deltagerne også få indsigt i Møn UNESCO Biosfære gennem talks og workshops. Dagens to talks satte fokus på grønne initiativer og lokalt fællesskab – både til lands og til vands. Under overskriften Landsbyfællesskaber og biodiversitet fortalte Mo Moesgård fra Udby og Morten Bencke fra På Den Anden Side i Hårbølle om, hvordan deres landsbyer skaber mødesteder for fællesskab og bæredygtighed. Talken Livet tilbage til havet handlede om Klintholm Havn som lærings- og formidlingsby, præsenteret af Jesper Carlson og Ole Eskling.

Børn og deres voksne blev inviteret til højtlesning af 'En god Nissejul' – forfattet af Marlons ABC og fortalt af Susanne Rosenild fra Naturguide Møn. Historien er inspireret af biosfæreprojektet 'Sporløs Færd', som også var repræsenteret på dagen.

Middelalderhaven lancerede deres nye bog 'Althea - Reliktplanter, Levende Fortidsminder, Apotekerplanter' med smagsprøver af hjemmelavet likør.

Workshops gav både børn og voksne mulighed for at få praktisk viden om alt fra at lave bæredygtige julegaver til at lave genbrugsmaterialer om til julepynt.

Tak til alle stadeholdere på årets Biosfære Julebazar, der alle har været med til at vise deres bidrag til lokal bæredygtig udvikling, og vise hvordan bæredygtighed kan forenes med både kreativitet og kvalitet.

NETVÆRKSMØDE FOR BIOSFÆREAMBASSADØRER – FOKUS PÅ SPORLØS FÆRD INITIATIVERNE

Af Mette Juul Holmquist og Katrine Dietrich, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

Den 17. november 2024 blev netværksmøde for biosfæreambassadører afholdt i Naturcentret i Ulvshale Skov med fokus på projektet Sporløs Færd. Dagen bød på præsentation af projektets fremskridt og de tre indsatsområder: Affaldsfrit Møn, Sporløs Færd for frontpersonale og Sporløs Færd for børn og unge.

Programmet inkluderede en Walk-&-Talk i Ulvshale Skov og gruppearbejde ved bålet, hvor deltagerne diskuterede mulighederne for at bidrage til videreudviklingen af projektet. Præsentationerne fra gruppearbejdet blev delt i plenum, og mødet afsluttedes med økologiske grillpølser fra biosfæreambassadørerne Koster Færgesgård.

SUNDHED OG TRIVSEL I BIOSFÆREOMRÅDET

Af Susanne Rosenild, naturvejleder Sekretariat for Sundhed Vordingborg Kommune

PARTNERSKABET ”SAMMEN OM BØRN OG UNGES SUNDHED OG TRIVSEL”

Partnerskabet ”Sammen om børn og unges sundhed og trivsel” er et langsigtet samarbejde mellem Vordingborg Kommune, Ste-no Diabetes Center Sjælland og Center for Klinisk Forskning og Forebyggelse. Formålet er at fremme trivsel og sundhed hos børn og unge gennem tidlige, helhedsorienterede indsatser, der styrker sunde vaner, livsstil og levevilkår. Partnerskabet arbejder på at forebygge sundhedsproblemer og mindske social ulighed i sundhed ved at kombinere forskning og praksis på tværs af fag-områder. I 2024 har partnerskabet understøttet flere initiativer i biosfæreområdet.

På baggrund af folkeskolernes efterspørgsel om at arbejde mere med udeskole samt kompetenceudvikling i at arbejde med udeskole i praksis, vedtog styregruppen at afsætte midler til et kompetenceudviklingsforløb i udeskole i 2024-2025 for kommunens skolelærere og tilknyttede pædagoger. Forløbet skal klæde lærere og pædagoger på til i højere grad at indarbejde udeskole i den daglige praksis. Personale fra Møn Skole deltager i forløbet.

”WEEKENDENS UDEOPLEVELSE”

I 2024 satte daginstitutionerne i biosfæreområdet og resten af kommunen særligt fokus på udeoplevelser i et samarbejde med naturvejlederen fra Sekretariat for Sundhed. Forældrene blev inviteret til at opleve med deres børn i fritiden gennem det nye initiativ Weekendens udeoplevelse, der byder på små forslag til

fælles naturoplevelser. Her blev børnene ”mikroeksperter” i forskellige naturtemaer gennem alle årstider.

Forskning viser, det er godt for børn at være ude. Det har nemlig en betydning for børns fysik og psyke på både kortere og længere sigt. Udendørs leg og aktiviteter styrker ikke kun børns motorik, men hjælper også til en endnu bedre udvikling af blandt andet balance, styrke og smidighed.

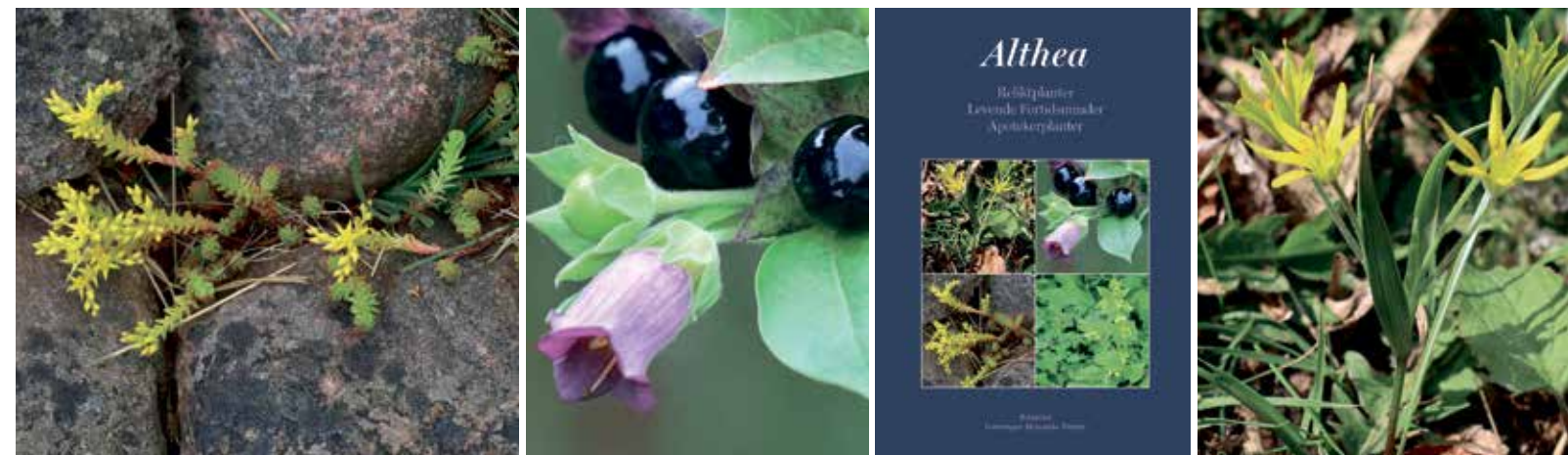
Samtidig viser forskning, at naturens indflydelse på børns trivsel og mentale sundhed reducerer stress, forbedrer humør og øger koncentrationen. Se mere her: vordingborg.dk/wu

GUIDEDE TURE I BIOSFÆREOMRÅDET

I 2024 har ældre frivilligguider afholdt gratis oplevelsesture for folk på 60+ i biosfæreområdet. Turene, der har stor tilslutning, giver både frisk luft og motion, ny viden og socialt netværk mellem de deltagende.

Naturvejlederen fra Sekretariat for Sundhed har også afholdt guidede månedsture for alle til bl.a. nogle af de nye naturprojekter på Møn, såsom LIFE Orchids på Østmøn.

Desuden er naturture med naturvejleder og rehabiliteringsmedarbejdere fortsat en del af træningen på de kommunale patientkurser på Stege Sundhedscenter under afdeling for Træning og Rehabilitering.

REGISTRERING AF LEVENDE FORTIDSMINDER – ET PROJEKT OG EN BOG

Af Lars J. Larsen, Middelalderhaven, Foreningen Historiske Planter

I tre år (2022-2024) har vi registreret reliktpanter i Vordingborg Kommune. Allerede fra starten fik vi støtte fra Møn UNESCO Biosfære og har haft mulighed for at dele vores arbejde ved flere biosfærearrangementer.

Vores udgangspunkt var tre lister: **A** og **B**: Reliktpanter og levende fortidsminder, baseret på Bernt Løjtnants mangeårige forskning. **C**: Apotekerplanter fra Jens Soelbergs arbejde med lægemiddelplanter i farmakopeer gennem 500 år.

Gennem dette arbejde har vi fundet og registreret: **A**: 117 af 167 reliktpanter, **B**: 64 af 78 levende fortidsminder, og **C**: 259 af 320 apotekerplanter.

Det er imponerende mange fund, som nu er samlet i bogen **Althea – Reliktpanter, Levende Fortidsminder, Apotekerplanter**. Den dokumenterer projektets 20.000 registreringer, og dækker alle fund af reliktpanter, levende fortidsminder og apotekerplanter fra vores besøg i middelalderens fire købstæder Vordingborg, Præstø, Stege og Borre samt de 27 kirker, havnebyer, ruiner og andre middelalderlokaliteter. En særlig historie knytter sig til den sjældne Ager-Guldstjerne, som vi har fundet på alle kirkegårde i Gl. Møn Kommune.

HVORDAN KOMMER VI VIDERE?

For at sikre, at de mange fund bevares, kunne landsbyfællesskaber registrere deres lokale natur og biodiversitet. Også kirkegårdene kan inddrages. Mange rummer allerede historiske planter,

som kan udvikles. Dette vil styrke både biodiversiteten og fællesskabet. Samtidig bør de eksisterende plantefund beskyttes for at bevare en rig og varieret bynatur.

“ Ved at observere og registrere kan vi alle hjælpe, således at myndigheder kan hente viden, om enkeltarter og naturens kvaliteter. Naturen er trængt, vi må hjælpe, så man kan vide hvor den enkelte art lever, det gælder både planter og dyr.

Lars J. Larsen, Middelalderhaven

Projektet viser en sammenhæng mellem de registrerede planter og de arter, vi har samlet i Middelalderhaven. Dette styrker fortællingen om fortidens planter i nutidens landskab og viser, hvordan historiske planter fortsat kan spille en central rolle i vores omgivelser. Vi håber, at bogen og projektet kan inspirere andre. Nogle har måske mod på at registrere videre i Vordingborg kommune, mens andre prøver vores metode af.

Du kan læse mere om projektet og fundene i bogen, som kan købes hos boghandlere landet over og fra marts 2025 også i Middelalderhaven.

Foto: Susanne Rosenild

MERE OG BEDRE NATUR PÅ LAND

– biodiversitet og naturbevarelse på land

Genopretning og bevarelse af den artsrige natur er centralt for et biosfæreområde, og arbejdet vil centrere sig om større og sammenhængende naturområder med fokus på genopretning af biodiversitet, naturgenopretning og monitoring af truede arter m.m.

LIFE ORCHIDS – TURBO PÅ UDVIKLING AF NYE OVERDREV OG ÅBNING AF BIODIVERSITETSUDSTILLING

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand, Vordingborg Kommune

I LIFE ORCHIDS projektområdet er udviklingen af nye overdrev i fuld gang med udsåning af lokale naturfrø på 17 hektar tidligere landbrugsjord og en ny flot udstilling om den unikke biodiversitet på Høje Møn på GeoCenter Møns Klint.

TURBO PÅ UDVIKLING AF NYE OVERDREV

I oktober blev de første 17 hektar tidligere landbrugsjord tilhørende Klintholm Gods sået til med lokale overdrevsfrø. Frøene er primært høstet på artsrige donor-arealer på Høje Møn. Da de fleste af arterne er to- eller fler-årige, ses den fulde blomstring tidligst i 2026. Vi glæder os til blomsterfloret af værdifulde overdrevsarter som Due-skabiose, Merian, Stor knopurt og Hulkravet kodriver.

INTERNATIONAL EKSPERTGRUPPE OG BASELINE-MONITERING

I starten af november mødtes projektets ekspertgruppe for første gang til ekskursion i projektområdet. Gruppen består af nationale og internationale eksperter i naturgenopretning af kalkoverdrev

og forvaltning af projektets fokus-arter herunder orkidéerne. Ekspertgruppens formål er at rådgive projektgruppen og kvalificere naturgenopretningsindsatserne således at nyeste viden og best-practice anvendes.

Som en del af LIFE ORCHIDS-projektets baseline-monitoring har bi-eksperter fra Københavns Universitet og Århus Universitet undersøgt forekomsten af vilde bier med henblik på at kunne dokumentere projektets effekter i 2028. Bi-faunaen er rig på Høje Møn, men den indledende monitoring gav alligevel overraskende 78 arter hvoraf de 10 var rødlistede og de 7 arter var nye for Møn.

NY SÆR-UDSTILLING PÅ GEOCENTER MØNS KLINT

Til åbningen af den nye særudstilling "Alt er forbundet – Biodiversiteten på Høje Møn" den 1. juni 2024 var flere hundrede borgere mødt op. De hørte taler af bl.a. Vordingborg Kommunes borgmester Mikael Smed, Direktør for Aage V. Jensen Naturfond Hanne Haack Larsen og Direktør for GeoCentret Nils Natorp.

Foto: Carsten Horup

MERE OG BEDRE NATUR PÅ LAND

BIODIVERSITETS- UDSTILLING PÅ GEOCENTER MØNS KLINT

Af Nils Natorp, direktør for GeoCenter Møns Klint

Den nye særudstilling "Alt er forbundet – Biodiversiteten på Høje Møn" åbnede i juni 2024 og giver et indblik i den unikke natur på Høje Møn. Udstillingen fremhæver både områdets særlige biodiversitet og de udfordringer, som naturen står overfor.

Udstillingen præsenterer et poetisk univers med blandt andet en fire meter høj orkidé og en interaktiv oplevelse, hvor besøgende kan se verden fra insekternes perspektiv. I et stemningsfuldt Dark Sky-rum præsenteres nattens dyreliv. Der sættes også fokus på hvordan man kan skabe bedre vilkår for biodiversiteten i egen have.

Formidlingen skal samtidig belyse bevaringsindsatserne, så Vandræfalken, den Sortplettede blåfugl, Rød skovlilje, Stor saksebi, og andre forunderlige arter fortsat kan trives.

Som en del af LIFE-Orchids-projektet er udstillingen finansieret af EU og LIFE-projektets partnere og co-finansiers samt Nordea-Fonden.

MULEPOSE FORTÆLLER OM SORTPLETTET BLÅFUGL

Af tekstildesigner Laura Baruël og Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

LIFE Orchids projektet skal skabe nye levesteder og forøge bestanden af den nationalt truede Sortplettede blåfugl.

I juli 2024 lanceredes en ny biosfæremulepose designet af biosfæreambassadør Laura Baruël. Muleposens design illustrerer sommerfuglens særlige livscyklus og bærer aftryk af planter og insekter fra projektområdet på Østmøn. Formålet med muleposen er at skabe opmærksomhed om de usynlige, men livsnødvendige processer i naturen og inspirere flere til at beskytte vores sårbare økosystemer.

IMPLEMENTERING AF FORVALTNINGSPLANEN FOR URØRT SKOV I KLINTESKOVEN

Af Markus Raeder Konner, forstfuldmægtig Naturstyrelsen Storstrøm

En stor del af Danmarks vilde dyr, planter og svampe er i risiko for at uddø. Mange af vores truede arter behøver lys, vand og dødt træ for at trives, og det er netop noget af det, urørte skove skal være med til at skabe. Nu er 75.000 hektar udpeget til urørt skov i Danmark, hvor naturen får lov til at udvikle sig på egne præmisser. Klinteskoven er blandt disse skove, og 2024 har budt på implementeringen af forvaltningsplanen for skoven.

OM KLINTESKOVEN

Hele den statslige del af Klinteskoven er lagt urørt fra Krageskoven ved Liselund i nord til syd for GeoCenter Møns Klint. Den kalkholdige jord giver levested for bl.a. en række af landets mest sjældne orkidéer. Hele Klinteskoven har historisk været en lysåben skov med græsning, som vi ser i Jydelejet i dag. For ca. 200 år siden blev skoven plantet med træproduktion for øje, og siden er skoven flere steder blevet tæt og mørk.

VI HAR FÆLDET TRÆER FOR AT SKABE LYS

Da Klinteskoven de sidste 200 år er blevet tæt og mørk har vi fældet træer for at skabe lys og give plads til orkidéer og andre arter, der elsker lys. Træerne er dog ikke kun blevet fældet for at skabe mere lys, men også for at give større variation i skoven mellem skyggefulde og mere åbne steder. En stor del af de fældede træer er blevet efterladt i skovbunden, hvor de langsomt nedbrydes til gavn for svampe og insekter.

NYE INDHEGNINGER

Den nuværende indhegning i Jydelejet er blevet udvidet sydpå, og man kan nu opleve geder og kvæg i Klinteskoven nord for GeoCentret. Dyrene vil hjælpe de naturlige processer på vej og bidrage til en vildere og mere lysåben natur med flere levesteder for dyr og planter. Man vil stadig kunne færdes på stier og ruter til fods, med hest og på cykel.

REPARATION AF TRAPPER VED MØNS KLINT

Af Helge Raakjær Frost, forstfuldmægtig Naturstyrelsen

Oktobers stormen i 2023 ødelagde den nederste del af alle trapper på Møns Klint. I 2024 har Naturstyrelsen med god hjælp fra tømrere og ingeniører reetableret de fleste af nedgangene.

Status ved udgangen af 2024 er, at trapperne ved Gråryg, Maglevand (GeoCentret) og Jydelejet er reetableret. Herudover er der bygget en ekstra nedgang ved Maglevand, så der nu både er et forløb mod nord og syd. Trappen ved Liselund forventes reetableret med udgangen af marts 2025. Ved Røde udfald er trappen desværre i meget dårlig stand, og Naturstyrelsen har derfor valgt, at den skal skiftes helt. Dette kommer til at tage noget tid, da vi udnytter situationen til at gentænke trapperne på Møns Klint.

ARBEJDET GENOPTAGET MED NATURNATIONALPARK ULVSHALE SKOV I 2024

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

I første halvår 2024 blev arbejdet med Naturnationalpark Ulvshale Skov genoptaget i regi af Naturstyrelsen Storstrøm. Møn UNESCO Biosfære var en del af den først udpegede projektgruppe, der arbejdede op til folketingsvalget ultimo 2022. Med det nye setup i 2024 fik koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Katrine Dietrich en plads i den ny bestyrelse, der i foråret 2024 blev udpeget af miljøminister Magnus Heuniche. Tove Damholt blev udpeget til forperson for bestyrelsen, som har mødtes 4 gange i 2024.

Bestyrelsen er bredt sammensat, og dens rolle har i 2024 været at give input til udarbejdelsen af en Projektbeskrivelse og For-

valtningsplan for Naturnationalpark Ulvshale Skov. Bestyrelserne har været inddraget i spørgsmål om placering af friluftsfaciliteter, låger, ruteforløb, faunalommer, typer af friluftsfaciliteter, rydning af nåletræsbevoksninger, placering af mulige færister, bekæmpelse af invasive arter, græssende dyr på arealerne samt hegnslinjens placering og navnet på naturnationalparken.

Når Projektbeskrivelsen og Forvaltningsplanen er færdig, sendes den i høring i forår 2025. Når Miljøministeren har godkendt planerne for naturnationalparken starter myndighedsarbejdet. Planen er at Naturnationalpark Ulvshale Skov vil åbne i 2028.

RAPPORTER OM YNGLEFUGLE I BIOSFÆREOMRÅDET

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand Vordingborg Kommune

YNGLEFUGLE PÅ NYORD

Samarbejdet mellem Fugleværnsfonden og Vordingborg Kommune om overvågning af ynglefugle på Nyord fortsatte i 2024. Yngle-året 2024 var et gennemsnitligt yngle-år for mange af de karakteristiske engfugle, der yngler på Nyord.

Nyord er fortsat en af de vigtigste strandengslokaliteter i Østdanmark, idet forholdsvis høje tal af vade- og andefugle tilknyttet strandenge yngler her.

Vibe ynglede med 120 par og vadefuglen Rødben med hele 176 ynglepar i 2024. Klyde havde et godt år på Nyord med i alt 73 ynglepar ligesom også Stor præstekrave med 22 ynglepar har en fin bestand.

Ikon-arten på Nyord – den Store kobbersnepe – holdt fast med ét enkelt ynglepar, men det er fortsat tvivlsomt om arten kan fastholdes som ynglefugl.

Forskellige naturgenopretningstiltag blev gennemført af Naturstyrelsen og Fugleværnsfonden. Generelt er strandengene i en positiv naturudvikling, hvilket er vigtigt for fortsat at sikre og bevare de truede engfugle på Nyord.

YNGLEFUGLE I JORDBASSINERNE I LENDEMARKE

I alt ynglede 44 forskellige fugle-arter fordelt på ca. 150 ynglepar. Jordbassinerne er således fortsat et rigtigt godt sted at se på fugle; samtidig med at det er let tilgængeligt for publikum. De 1000-vis af rastende troldænder i vinterhalvåret er et besøg værd. I yngletiden er det særligt de tre lappedykker-arter Toppet-Gråstrubet- og Lille lappedykker, der dominerer i bassinerne.

I 2024 fik et svane-par hele seks unger på vingerne. Forskellige plejetiltag gennem årene har ført til hyppigere observationer af vadefugle som f.eks. Vibe. Spurvefuglene er også godt repræsenteret i jordbassinerne i de mange levende hegn. Dog faldt ynglebestanden drastisk i 2024 – måske på grund af den Usutu-virus, der florerede blandt småfugle – især hos solsort.

Foto: Carsten Horup

NYE NATURA2000 HANDLEPLANER KLAR!

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand Vordingborg Kommune

I 2024 blev nye Natura 2000 handleplaner for perioden 2022-2027 godkendt af kommunalbestyrelsen. I Møn Biosfæreområde omfatter det nye planer for Natura 2000-områderne ved Ulvshale, Grønsund, Fanefjord og Bogø, Stege Nor, Busemarke Mose og Råby Sø samt Klinteskoven og overdrevene på Høje Møn.

Hvert Natura 2000-område er udpeget for at beskytte særlige naturtyper og arter. Det kan f.eks. være strandenge, overdrev eller vandhuller eller arter som f.eks. Havørn, Rødrygget tornskade, Bredøret flagermus eller Stor vandsalamander.

De nye handleplaner skal sikre, at arter og naturtyper opnår eller fastholder gunstig bevaringsstatus.

Handleplanerne indeholder følgende:

- Redegørelse for gennemførelse af forrige Natura 2000 handleplan (2016-2021)
- Beskrivelser af behovet for naturgenopretningsindsatser i den kommende periode (2022-2027)
- Prioritering af den forventede indsats
- Forventede initiativer og plan for interessent-inddragelse.

Handleplanerne kan ses på kommunens hjemmeside: vordingborg.dk/borger/miljoe-og-natur/natur/natura-2000-handleplaner

DARK SKY

Af Katrine Dietrich og Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

I 2017 blev Møn og Nyord udnævnt til Dark Sky Community, mens Klinteskoven og Nyord fik status som Dark Sky Park af International Dark Sky Association (IDA). Disse anerkendelser forpligter os til at beskytte nattemørket – en ressource, der er afgørende for både natur og mennesker.

På Møn værner vi om mørket, som er livsvigtigt for nataktive dyr, planter og vores egen trivsel. Jo flere der forstår dets betydning, jo bedre kan vi beskytte det. Heldigvis bliver vi stadig flere, der sætter pris på mørket og dets magi.

VI MÅLER MØRKET

Hvert år måler vi mørket for at sikre os, at vi lever op til IDA's krav til Dark Sky Parks og Communities. Målinger kommer fra 8 faste målepunkter samt stikprøver på Møn og Nyord, og resultaterne sendes til IDA i en årsrapport. Igen i 2024 kan vi konstatere, at vores mørke er i verdensklasse.

DARK SKY AMBASSADØRER

Som en del af biosfæreambassadørprogrammet er det muligt at blive Dark Sky-ambassadør, hvilket indebærer en særlig indsats for at beskytte det uforstyrrede nattemørke. I 2024 har vi budt velkommen til fem nye Dark Sky-ambassadører blandt lokale virksomheder.

DARK SKY EVENTS MED MERE

Foredrag med Johan Eklöf

- Mørkets betydning i en oplyst verden

I januar 2024 blev afholdt et foredrag med den svenske biolog, forsker og forfatter Johan Eklöf, Ph.D. Han satte fokus på mørkets rolle i naturen og for menneskers trivsel, samt de udfordringer, som lysforurening medfører. Arrangementet begyndte med en stemningsfuld mørkevandring til Busemarke Langdysse, efterfulgt af fællesspisning. Herefter præsenterede Johan Eklöf sin forskning og indsigt i mørkets betydning, med udgangspunkt i både videnskabelige perspektiver og eksempler fra hans bog Mørkemanifestet.

Dark Sky og Erhvervslivet

Dark Sky Møn & Nyord afholdt den 17. april 2024 et møde og en workshop for lokale virksomheder for at styrke samarbejdet om vores unikke nattemørke. Dagsordenen omfattede den fortsatte indsats for at bevare og fremme Dark Sky-certificeringen, gav en dybere forståelse af mørkets betydning og udforskede muligheder for fremtidige partnerskaber.

Nat i Naturen: Mørkefestival på Møns Klint

Den 7. september 2024 blev Nat i Naturen afholdt på Møns Klint i samarbejde mellem Dark Sky Møn, GeoCenter Møns Klint, Naturstyrelsen, House of Møn og Friluftsrådet. Aftenen bød bl.a. på en sejltur langs klinten, oplæg om indsatsen for at gøre Møns Klint til UNESCO verdensarv samt mørkevandring med fokus på dyrelivet. Deltagerne kunne nyde bålhygge med fortællinger om Klintekongen samt musikalske indslag, der skabte en stemningsfuld ramme omkring oplevelsen. Vejret var perfekt, og de 2-300 gæster beskrev oplevelsen som enestående.

VAND I BALANCE

- fra åer og søer til nor, fjorde og hav

Vordingborg Kommune er den danske kommune med den længste kystlinje, og over halvdelen af biosfæreområdet er udgjort af kystvande. Derfor udgør livet i vandområder og fokus på biodiversitet i vand et væsentligt element.

Interreg
Baltic Sea Region

Co-funded by
the European Union

SUSTAINABLE WATERS

Supported by Nature

PROJEKT SUPPORTED BY NATURE

Af Søren Per Sørensen, udviklingskonsulent Center for Kultur Fritid og Udvikling Vordingborg Kommune

Supported by Nature er et samarbejdsprojekt for det internationale netværk af UNESCO biosfæreområder omkring Østersøen, kaldet Biosphere for Baltic. Projektet har til formål at øge forståelsen af naturbaserede løsninger, og hvordan de bidrager til forbedrede miljøforhold og fremme af biodiversiteten i Østersøen. Projektet er støttet af Interreg Baltic Sea programmet og udfolder sig fra slutningen af 2023 til slutningen af 2026. I løbet af projektet skal Møn UNESCO Biosfære arbejde med etablering af et pilotstenrev samt biodiversitets løsninger i havne.

FORBEREDELSE TIL ETABLERING AF PILOT STENREV

Projektet har indgået et samarbejde med Aarhus Universitet, Institut for Ecoscience, hvor Vordingborg Kommune er blevet brugt som forsøgsområde. Forskere på universitetet har udviklet et digitalt værktøj, der kan analysere hvor, det vil være bedst at genetablere stenrev for at få den maksimale biologiske effekt

af placeringen. Værktøjet er bygget på historiske data og skal derfor suppleres med nutidige undersøgelser af havbunden. De supplerende undersøgelser af havbunden er foretaget i et samarbejde mellem Aarhus Universitet og lokale ildsjæle. Således har Møn Sportsdykkerklub hen over sommeren indsamlet data i form af undervandsbilleder og observationer. Ligeledes har Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdeling i Vordingborg filmet havbunden i projektområdet med deres undervandsdrone. Det indsamlede materiale er efterfølgende blevet analyseret af de lokale foreninger sammen med Universitetet.

De frivilliges kæmpe arbejde med indsamling af data, har været essentielt for at kunne udforme ansøgningen til Kystdirektoratet, der skal give tilladelse til at vi genetablerer stenrev i området. Ansøgningen er indsendt og vi venter med spænding på, at tilladelsen kommer i hus. Hvis alt går efter planen, vil pilotstenrevet blive etableret i sommeren 2025.

VAND I BALANCE

FISKEBØRNEHAVER I KLINTHOLM HAVN

I august indviedes der et nyt tiltag, der skal være med til at forbedre biodiversiteten i vores havmiljøer, med 25 nye biohuts i Klintholm Havn. Biohuts kaldes også fiske-børnehaver i daglig tale, hvilket bedre forklarer den funktion de har i havnen under vandet. En fiskebørnehave består, kort fortalt, af et tråd-bur med en indre kerne af fortrinsvis østersskaller, der fastgøres under nogle af bådebroerne i havnen. Her kan fiskeyngel gemme sig og vokse sig større i fred, samtidig med at der skabes mere biodiversitet i havnen.

Udvalgsformand for Klima- og Teknikudvalget i Vordingborg Kommune Anders J. Andersen indviede fiskebørnehaverne sammen med formand for Vandklubben Klintholm Havn Jesper Carlson og Ole Eskling fra Klap Hesten. Etableringen af fiskebørnehaverne blev nemlig til i et samarbejde mellem den lokale forening Vandklubben, kommunens havneteam og Møn UNESCO Biosfære.

Med åbningen af fiskebørnehaverne i Klintholm Havn tages der samtidig hul på en flerårig indsats for at fremme biodiversiteten i havet langs kommunens kyster, som pilotstenrevet er en del af. Tiltagene skal formidles som læringssteder for naturbaserede løsninger, så andre kan lære af og blive inspireret til selv at deltage i andre genopretningsprojekter. Klintholm Havn vil i den forbindelse blive udviklet til et "hot-spot" for formidling af biodiversiteten under havets overflade og øge folks viden om livet under havet samt hvordan vi kan fremme biodiversiteten.

MØN STENREVSFORENING – STUDIETUR TIL HUNDEREVET

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære Vordingborg Kommune

I efteråret 2024 var ansatte i Vordingborg Kommune med ansvar for stenrevsprojektet 'Supported by Nature' (EU inter-reg) og bestyrelsen i Foreningen Møn Stenrev på studietur til Hunderevet i Halsnæs Kommune.

Det var en givende tur, der gav meget god viden om processen med at etablere et formidlingsrev, og inspiration til planlægningen af etableringen vores eget demonstrations stenrev.

På studieturen holdt Frank Eske-Lund, formand for Foreningen Hunderevet et interessant foredrag om processen med at få anlagt stenrev ved det smukke fyr og Knud Rasmussens Hus. Lisbeth zu Castell-Rüdenhausen fra Naturslottet berettede om havsvømning på stenrevet, Jakob Frische fra Halsnæs Kommune fortalte om planerne omkring udviklingsprojektet Horisonten og dykkerklubben Hajen stod for sejltur henover revet.

Foto: Søren Per Sørensen - åbning af fiskebørnehaver

“Det er sikkert ikke gået nogen forbi med den massive medieomtale, at havet gisper og råber på hjælp. Fiskebørnehaverne er det første tiltag, og samtidig startskuddet på en længere indsats, for at hjælpe havet mod en øget biodiversitet. Jeg vil gerne rose det samarbejde mellem Vandklubben, frivillige og kommunens administration, der har gjort det muligt at etablere fiskebørnehaverne. Sammen kan vi effektivt løfte opgaverne og i dette tilfælde til gavn for biodiversiteten under overfladen. En stor tak til de meget engagerede frivillige.

Udvalgsformand Anders J. Andersen

DEN GRØNBROGEDE TUDSE PÅ VESTMØN OG BOGØ

Af Carsten Horup, projektleder Natur & Vand Vordingborg Kommune

Den Grønbrogede tudse er fortsat en af de mest truede paddearter i Vordingborg Kommune. Bestanden overvåges årligt, og resultaterne fra 2024 viser, at arten flere steder er i tilbagegang. I alt blev der registreret 254 kvækkende hanner i 51 søer i hele kommunen, hvilket er et fald sammenlignet med tidligere år. Udfordringer for den Grønbrogede tudse

De største trusler mod den Grønbrogede tudse er tilgroning af ynglesøer som følge af manglende afgræsning, indvandring af fisk, tørke samt oversvømmelser fra havet. Flere lokaliteter har oplevet markante ændringer i bestanden. I Damsholte blev der ikke registreret ynglende tudser i 2024, hvilket tyder på, at de er forsvundet fra områderne. Bestanden på Bogø er på et kritisk niveau med blot 7 registrerede hanner i 4 søer.

LYSPUNKTER TRODS TILBAGEGANG

På Vestmøn er der fortsat enkelte gode levesteder, særligt i kystområderne ved Røddinge, hvor der blev registreret 13 kvækken-

de hanner. I Jordbassinerne ved Stege, hvor der tidligere er blevet udsat opdrættede tudser, blev der registreret 18 kvækkende hanner i 4 søer, hvilket viser tegn på en begyndende genetablering af bestanden.

I Oddermosen, hvor der de seneste år er oprenset søer og etableret græsning som en del af et biosfæreprojekt, blev der i 2024 registreret 32 Grønbrogede tudser. Dette er et positivt da padderne tilsyneladende har overlevet stormfloden i efteråret 2023. Fremtiden for den Grønbrogede tudse

For at sikre arten fremover er det afgørende at bevare og forbedre dens ynglesteder. Projekter med oprensning af søer, etablering af nye vandhuller og sikring af afgræsning har vist sig at have en positiv effekt. Overvågningen fortsætter i 2025 for at følge udviklingen og vurdere effekten af de igangværende tiltag – og behovet for at iværksætte nye projekter.

Foto: Carsten Horup

BÆREDYGTIGT ERHVERVSLIV, LANDBRUG OG TURISME

I Møn Biosfære har vi fokus på at bo og arbejde i samspil med naturen. Udviklingen i biosfæreområdet handler derfor også om at bidrage til et blomstrende lokalsamfund, hvor der er økonomisk udvikling, og folk kan finde arbejde.

SAMARBEJDE MED LANDBRUGET I BIOSFÆREOMRÅDET OG GRØN TREPART

Af Katrine Dietrich, koordinator for MØN UNESCO Biosfære Vordingborg Kommune

I 2024 indledtes et samarbejde med større lokale landmænd i biosfæreområdet. Formålet var at skabe dialog med lokale landmænd med fokus på biodiversitet, og at give mulighed for en fælles positiv fortælling om, hvordan mennesker i biosfæreområdet passer på naturen. Det hele startede med en række samtaler med lokale landmænd på deres egne matrikler, og VKST blev på opfordring fra landmænd inddraget som partner.

Projektet fokuserede på øget biodiversitet på både eksisterende arealer, der allerede måtte være taget ud af drift, og på nye arealer gennem at åbne op for en række muligheder af mere varig karakter. Indsatserne der blev drøftet, var dialog, naturtjek og konkret etablering af naturindsatser.

Som 2024 skred frem blev projektet dog overhalet inden af den politiske virkelighed med Den Grønne Trepert, hvor kommunen på en større skala skulle finde ud af af den konkrete udmøntning af den nye lov, både ift. organisering og indsatser.

I slutningen af 2024 indgik Ministeriet for Grøn Trepert og KL en Rammeaftale om kommunernes opgaver i omlægningsindsatsen

i medfør af Aftale om et Grønt Danmark og Aftale om Implementering af et Grønt Danmark. Første skridt har været etablering af 23 lokale treparter på landsplan. De bygger på de eksisterende vandoplandsstyregrupper (VOS'er), og vil bestå af nøgleaktører med en tæt forbindelse til de lokale behov og perspektiver. I hver lokal trepart sidder 1-2 repræsentanter for hver af kommunerne i oplandet, 1-2 repræsentanter for lokale landbrugsorganisationer, 1-2 repræsentanter for lokale naturorganisationer og en repræsentant fra Naturstyrelsen.

Vordingborg kommune er i med i sekretariatet for Lokal Grøn Trepert i hovedvandoplandene Smålandsfarvandet, Østersøen og Bornholm, som har base i Næstved Kommune. Sekretariatet skal bl.a. stå for koordineringen af den samlede indsats.

Omlægningsindsatsen omfatter udtagning af kulstofrige lavbundsjorder, vådområder, skovrejsning, ekstensivering og andre arealbaserede omlægningsindsatser, herunder at bidrage til bedre vilkår for natur og biodiversitet. De 23 lokale treparter skal drøfte, koordinere og tænke i helheder på tværs med henblik på at udarbejde 23 omlægningsplaner inden udgangen af 2025.

SPORLØS FÆRD – OM AT OPLEVE NATUREN UDEN AT SÆTTE SPOR

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære, Vordingborg Kommune

I de seneste år har en arbejdsgruppe bestående af biosfæreambassadører og kommunale medarbejdere arbejdet på projektet 'Sporløs Færd'. Efter at have udarbejdet en baggrundsrapport og et indsatskatalog med 10 forslag i 2023, blev 2024 kickstartet med en minikonference med fokus på at komme i gang med indsatserne.

Projektet 'Sporløs Færd' skal skabe opmærksomhed om at nyde naturen uden at efterlade spor, uanset om man bor, besøger eller driver erhverv i biosfæreområdet. Vi ønsker, at både lokale og gæster, der besøger os, får en større bevidsthed om, hvordan vi passer på naturen.

MINIKONFERENCE OM SPORLØS FÆRD

Den 26. januar 2024 blev afholdt en minikonference, hvor turismeaktører, centerchefer, lodsejere, lokale borgere, lokale foreninger m.fl. var samlet for at kvalificere og prioritere initiativer til at fremme sporløs adfærd i naturen.

Engagementet på konferencen var stort og resultatet blev, at man satte gang i at udvikle en kampagne, et kodeks og et løfte for sporløs færd.

HARMØNI – NYD MØN I SAMSPIL MED NATUREN

Kampagnen Harmøni – udviklet i partnerskab med Visit Sydsjælland og Møn (VISM) – blev officielt lanceret den 20. juni 2024 ved et velbesøgt arrangement på Café Fængselsgården i Stege,

hvor bl.a. borgmester Mikael Smed holdt tale. Lanceringen blev ligeledes dækket rigtigt flot af lokale medier med indslag i TV2 øst, nyhed på DR.dk og radiointerview i P4 samt artikler i flere lokale aviser og ugeblade.

Kampagnen består af et kodeks, et manifest og et løfte, som i 2024 blev formidlet via hjemmesiden harmøni.dk. Harmøni er en positiv opfordring til at værne om den natur, vi værdsætter. Kampagnen består af et kodeks, et manifest og et løfte, som i 2024 blev formidlet via hjemmesiden harmøni.dk, samt gennem plakater, badges og stickers distribueret til turistaktører og forretninger i biosfæreområdet – og ved Folkemøde Møn.

“ Vi er stolte af at have bidraget til netop denne kampagne og det vigtige budskab. Vi nød processen med at skabe en kreativ og anderledes kampagne, der ikke handlede om overnatningstal og omsætning, men om natur og bæredygtighed, og som understreger vigtigheden af at bevare Møns natur, som er en af destinationens helt store turistattraktioner. Vi glæder os til at fortsætte samarbejdet og kampagnen igen i 2025.

Martin HH Bender, Direktør i VisitSydsjælland & Møn

Videre udbredte VISM kampagnens budskab yderligere gennem en turismemarkedsføringskampagne rettet mod både det danske og tyske marked.

SPORLØS FÆRD FORTSÆTTER...

Projektet fortsætter, og både kampagnen og nye initiativer vil blive sat i gang med afsæt i indsatskataloget. Næste skridt for Sporløs Færd var også temaet for biosfærenetværksmødet den 17. november 2024, som resulterede i 3 nye arbejdsgrupper: 1) Affaldsfri natur på Møn, 2) Sporløs Færd for frontpersonale, og 3) Sporløs Færd for børn og unge.

Læs mere om netværksmødet på side 7.

PODCAST OM ÆBLERUTEN LANGS CAMØNOEN

Af Kirsten Rohde Jensen, Rytzebækgård og Ann-Sophie Nøhr Hemmingsen, kommunikationskonsulent Vordingborg Kommune

I løbet af 2024 har Vordingborg Kommune i samarbejde med æbleavler og biosfæreambassadør Kirsten Rohde Jensen lavet en podcast om æbleruten, der er anlagt langs vandreruten Camønoen. Ca. 50 forskellige steder er der anlagt små æblelunde med træer af lokale sorter fra Sydsjælland og Møn. Målet er at give et nuanceret indblik i æblets univers og understrege værdien af at bevare mangfoldigheden af lokale æblesorter.

Podcasten er i fem afsnit og har således fokus på både æblets historie, kulturarv og anvendelse samt samarbejdet mellem Vordingborg Kommune, Møn UNESCO Biosfære, Stege Rotary, Møns Museum, Rytzebækgård og lodsejerne. Podcastserien vil kunne høres blandt andet på Møn UNESCO Biosfæres hjemmeside i foråret 2025.

VIDEN, LÆRING OG FORMIDLING

Som biosfæreområde er man modelområde for bæredygtig udvikling og implementering af FN's verdensmål, og formidling om og forskning i bæredygtige løsninger spiller en vigtig rolle.

VILD MED VILJE-UDSTILLING PÅ TURNÉ

I 2024 rejste Vild med Vilje og Møn UNESCO Biosfæres udstilling på turné og besøgte både Vordingborg Bibliotek i Verdensmålsugen (Uge 17), og senere Folkemøde Møn i august 2024.

På udstillingen kunne man lære mere om, hvad Vordingborg Kommune gør for at fremme den vilde natur, og hvad man som

borger selv kan gøre, for at invitere naturen ind i sin have. De smukke artsplakater og foldere blev taget vel imod. Også Vild Have mentorer Møn gav gode råd til borgerne - både udstillingen i biblioteket og til Folkemødet.

VERDENSMÅLSUGE PÅ VORDINGBORG BIBLIOTEK

Af Stine Grabas, afdelingsleder på Vordingborg Bibliotekerne

UGE17 er bibliotekernes landsdækkende temaugen for landets borgere med fokus på FN's 17 verdensmål. Den fælles kampagne med bibliotekerne som lokale fremdriftsparter og samlepunkter skaber aktiviteter og handling sammen med borgerne og lokale bæredygtighedsinitiativer.

På Vordingborg Bibliotek i uge 17 2024 stod udstillingen "Vild med Vilje" med plancher i forhallen, der oplyste om, hvordan man kan forbedre naturen. Borgerne udviste stor interesse i udstillingen og de mange fremlagte pjecer om borgernes muligheder for at lave vilde haver i egne hjem, blev revet væk. Biblioteksrummet var i ugen udsmykket med udstoppede dyr, som kunne pirre børnenes nysgerrighed om dyr og naturens kredsløb. I samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening Vordingborg afviklede biblioteket workshoppen "byg dit eget insekthotel", hvor genbrugsmaterialer og træstubbe i familieworkshoppen blev brugt til at skabe nye hjem for insekter.

VIDEN, LÆRING OG FORMIDLING

VILD HAVE MENTORER HJÆLPER HAVEEJERE MED AT SKABE MERE VILD NATUR

Af Maja Bojko, Vild Have Mentorer Møn

Vild Have Mentorerne Møn er en gruppe frivillige, der arbejder for at fremme biodiversiteten ved at inspirere haveejere til at skabe bedre betingelser for vild natur i deres egne haver. I juli 2024 afholdt vi flere velbesøgte åben-have arrangementer. Desuden har vi deltaget i en udstilling om Vordingborg som Danmarks VILDESTE kommune på Vordingborg Bibliotek, dialogmøde i Jungshoved Lokalforum samt Folkemøde Møn. Vi har også arrangeret plantebyttemarked.

Under arrangementer har vi uddelt brochurer og vilde plante-frø, og gør brug af bøger, plakater og andet informationsmateriale. Derudover administrerer vi en Facebook-side, Vilde Vordingborg - Møn lokalgruppe, som har over 600 medlemmer. Takket være et tilskud fra kommunen har vi igen i år kunne købe vilde frø til uddeling ved vores arrangementer.

BYTTEMARKED FOR HJEMMEHØRENDE PLANTER OG FRØ

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune

Lørdag den 14. september holdt Vild Have Mentorerne Møn Byttemarked for hjemmehørende planter og frø under mottoet "kom med dit "ukrudt" og byt - få noget nyt". Alle var på forhånd inviteret til at medbringe egne frø og planter af hjemmehørende arter og her bytte til andre.

Ved arrangementet var der samtidig hjælp til mere viden - hvilke planter kan kaldes hjemmehørende og hvorfor de er vigtige at prioritere i vores haver. Biolog og forfatter Leif Schack-Nielsen holdt et kort oplæg om begrebet "hjemmehørende arter" og gav gode råd om at indsamle frø og planter.

OPLEVELSER I MØN BIOSFÆRE 2024

Af Mette Juul Holmquist, Biosfæresekretariatet Vordingborg Kommune.

Igen i 2024 kunne Møn UNESCO Biosfære sammen med biosfæreambassadørerne samle et varieret sommerprogram af oplevelser, der har givet både lokale og besøgende mulighed for at komme tættere på den unikke natur og kultur i biosfæreområdet. Fra juli til oktober har der været rig mulighed for oplevelser - fra at vandre i skov, på overdrev, langs stranden eller opleve området fra vandsiden.

Programmet har inkluderet guidede ture, foredrag, biosfæresejlads, besøg i private 'vilde' haver samt Dark Sky Mørkefestival. Desuden har der været de faste begivenheder såsom Folkemøde Møn, Sildemarked, Dragefestival og Æblernes Dag, som alle har været med til at fremme kendskabet til biosfæreområdets natur og kultur.

ANDRE TILTAG I MØN UNESCO BIOSFÆRE

Møn Biosfære indgår i samarbejder og partnerskaber på tværs - både lokalt, nationalt og internationalt.

UNESCO VERDENSARVS ANSØGNING

Af Eliza Jarl Estrup, GeoCenter Møns Klint

I 2024 blev ansøgningen om at gøre Møns Klint til UNESCO Verdensarv endelig sendt afsted. Der var ansøgningsfrist d. 1. februar, og ansøgningen blev derfor underskrevet af kulturminister Jakob Engel-Schmidt d. 18. januar – for at kunne nå frem med posten i tide.

I midten af februar kom der så besked fra UNESCO, om at ansøgningen var modtaget og 'complete', hvilket vil sige at alle obligatoriske afsnit og kort var til stede, og i overensstemmelse med de officielle retningslinjer. Derefter kunne ventetiden begynde, mens UNESCO fik tid til at gennemlæse, og uddelegere alle ansøgningerne til de rette eksperter.

I september fik vi besøg af to geo-heritage eksperter fra UNESCOs rådgivende organ, IUCN. De besøgte os i tre dage, hvor de i henhold til et nøje planlagt program, fik mulighed for at besøge hele arealet, inklusive tur på stranden, vandreture i både den sydlige og nordlige del, samt sejltur foran klinten. De to eksperter fik også mulighed for at møde områdets lodsejere, relevante NGO'er, samt beboere fra lokalområdet. Ikke mindst fik de mulighed for at tale med Professor Kurt Kjær, som har været ansvarlig for de faglige beskrivelser og analyser af Møns Klint som glacialtektonisk site.

Det er forventet at Møns Klint's status som UNESCO verdensarv bliver endeligt afklaret i løbet af sommeren, 2025.

ANDRE TILTAG I MØN BIOSFÆRE

MAB-LAB: NORDISK SAMARBEJDE OM GLOBALE BIODIVERSITETSMÅL

Af Katrine Dietrich, koordinator for Møn UNESCO Biosfære Vordingborg Kommune

Det nordiske samarbejdsprojekt MAB-LAB har i 2024 videreført arbejdet med at belyse sammenhængen mellem de globale biodiversitetsmål vedtaget i Kunming-Montreal aftalen (2022) og arbejdet i nordiske biosfæreområder. Projektet, der ledes af Møn UNESCO Biosfære og er finansielt støttet af Nordisk Ministerråd, har til formål at demonstrere, hvordan biosfæreområder kan fungere som lokalt forankrede samarbejdsplatforme for at nå de globale biodiversitetsmål.

I maj 2024 offentliggjordes projektets to første publikationer: "Local Actions for the New Global Biodiversity Framework" og "UNESCO Biosphere Reserves – A Path to Local Holistic Sustainability". Publikationerne samler viden og eksempler på, hvordan biosfæreområder kan omsætte globale mål til lokal handling. Publikationerne kan ses på biosfaere.vordingborg.dk.

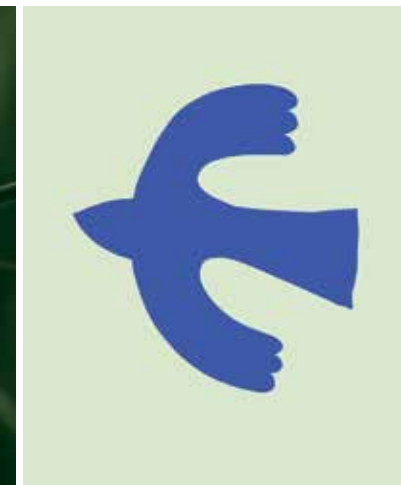
Resultaterne af MAB-LAB blev i 2024 præsenteret på flere internationale møder; herunder EURO-MAB i Tyskland i juni, MAB-ICC i Marokko i juli og en side-event på CBD COP16 i Colombia i oktober.

I 2024 har man endvidere fortsat arbejdet med MAB-LABII og samlet og udarbejdet en metodeguide til innovation og samarbejde samt indsamlet og beskrevet mere end 35 konkrete projekter gennemført i biosfæreområder i hhv. Danmark, Finland, Sverige, Norge og Island. Disse resultater offentliggøres i 2025.

“ Modtagelsen af MAB-LAB-resultaterne har været overvældende positiv. Særligt vores arbejde med at ‘oversætte’ den globale biodiversitetsaftale til lokal handling har vakt stor interesse, fordi det giver handlingskompetence til lokale aktører. Vi er blevet inviteret til at dele vores erfaringer på internationale konferencer inden for biosfæreprogrammet og FN's biodiversitetstopmøde COP16 i Colombia og webinarer i samarbejde med UNESCO, hvilket understreger projektets relevans.

Mads Randbøll Wolff, Bæredygtighed 2030, medlem af Den danske UNESCO-nationalkommission, Danmarks repræsentant i det internationale styrelsesråd for UNESCOs biosfæreprogram assisterer arbejdet med MAB-LAB.

Vordingborg Kommune

Center for Kultur, Fritid og Udvikling

Koordinator for Møn UNESCO Biosfæreområde

Katrine Ohm Dietrich

kdie@vordingborg.dk

mobil: 25 33 18 78

FN's organisation
for uddannelse, videnskab,
kultur og kommunikation
og information

**MØN
UNESCO
BIOSFÆREOMRÅDE**